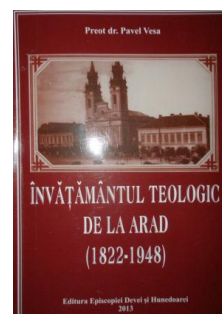

Pavel Vesa, *Învățământul teologic de la Arad (1822-1948)*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2013, 546 p.

Istoriografia contemporană a cunoscut un reviriment al cercetărilor ce analizează anumite sectoare ale învățământului, precum cel confesional¹, și al monografiilor dedicate anumitor instituții de învățământ superior, bogate în istorie și tradiție².

În cea din urmă categorie se înscrie și lucrarea intitulată: *Învățământul teologic de la Arad (1822-1948)*, una dintre ultimele apariții editoriale ce poartă semnătura harnicului și regretatului părinte Pavel Vesa. Opera dânsului, o monografie amplă și bine documentată a Institutului (devenit apoi Academie) teologic arădean, se constituie, după cum arată Preasfințitul Gurie, episcopul Devei și Hunedoarei și semnatarul prefeței, într-o continuare a cercetării ilustrului său înaintaș, părintele Teodor Botiș³, și a celor mai recente, aparținând părintelui Mihai Săsăujan⁴.

Lucrarea, segmentată în patruspreceze capitole și înzestrată cu o bogată anexă, constând din lista cadrelor didactice și a absolvenților, valorifică deopotrivă izvoare inedite, provenind din diferite arhive, precum cele ale

¹ Cf. Mirela Popa Andrei, *Școală și biserică: circularele școlare din vicariatul Rodnei (1850-1918)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008; Daniel Sularea, *Școală și societate: învățământul elementar confesional în episcopia greco-catolică de Gherla (1867-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008; Simion Retegan, *În umbra clopotnițelor. Școlile confesionale greco-catolice din dieceza Gherlei între 1875-1885. Contribuții documentare*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008; Idem, *Sate și școli românești din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea (1867-1875)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994; Idem, *Satul românesc din Transilvania, ctitor de școală (1850-1867)*, Editura Echinocțiu, Cluj-Napoca, 1994.

² Cf. Alexandru Moraru, *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996; Idem, „Primii licențiați ai academiei teologice ortodoxe române din Cluj între anii 1924-1936”, în rev. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, series *Theologia Orthodoxa*, Anul LII, nr. 2, Cluj-Napoca, 2007, pp. 45-53; Ovidiu Ghitta, coord., *Istoria Universității „Babeș-Bolyai”*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012; Alexandru Dorel Coc, ed. *Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013)*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013.

³ Teodor Botiș, *Istoria școlii normale (Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox-român din Arad*, Editura Consistoriului, Arad, 1922.

⁴ Mihai Săsăujan, *Academia de teologie ortodoxă din Arad în perioada interbelică. Contribuții la istoria învățământului teologic românesc*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2004; Idem, „Academia Teologică din Arad în anul școlar 1944-1945”, în rev. *Teologia*, anul VI, nr. 2, Arad, 2000, pp. 89-107.

„Pavel Vesa, *Învățământul teologic de la Arad (1822-1948)*”, *Astra Salvensis*, 3, p. 221-223

CNSAS-ului, ale Arhiepiscopiei arădene, ale parohiei Arad-centru sau de la direcția județeană Arad a Arhivelor Naționale, cât și izvoare edite sau surse istoriografice mai vechi sau mai noi.

Ea debutează cu o prezentare succintă (pp. 17-29) a literaturii de specialitate ce a stat la baza vastelor eforturi de documentare întreprinse de autor și se continuă cu o incursiune în viața bisericească a românilor arădeni de la începuturi și până la înființarea instituției de învățământ teologic (pp. 30-47). În cadrul acesteia, părintele Vesa prezintă diferite instituții care au suplinit, în anuite contexte, lipsa unei școli care să se ocupe în mod exclusiv, la nivel înalt, de pregătirea de specialitate a viitorilor clerici.

Următoarele trei capitole surprind apoi diferite etape din evoluția istorică a școlii teologice, respectiv cea de Institut teologic, între anii 1822-1876 (pp. 47-74), cea de Institut Pedagogic-Teologic, între anii 1876-1927 (pp. 75-137) și cea de Academie Teologică, între anii 1927-1948 (pp. 138-174). În cadrul acesteia, autorul prezintă felul în care era organizată instituția, desfășurarea procesului didactic și a examenelor și chestiuni legate de disciplina școlară.

În cel de-al șaselea capitol (pp. 175-190) este prezentată apoi activitatea științifică, literară și culturală a cadrelor didactice, iar în cel următor sunt prezentați duhovnicii acesteia, cărora autorul le dedică mici crochiuri cuprinzând repere bio-bibliografice.

Un spațiu amplu (pp. 195-248) oferă părintele absolvenților acestei instituții, prezentând, într-o manieră sistematică elemente legate de originea lor socială, de absorbția lor pe piața muncii, de modalitățile de stipendiere sau de activitatea culturală desfășurată de ei în timpul studiilor și după finalizarea lor.

Întrucât zona Aradului s-a aflat mereu într-o poziție cheie în momentul marilor frământări naționale, iar preoții au avut adesea un cuvânt de spus, fapt ce le-a pricinuit, de cele mai multe ori grele suferințe, părintele dedică două capitole ale lucrării (pp. 249-276) profesorilor de aici care au fost implicați în mișcarea națională sau au avut de suferit în temnițele comuniste⁵.

În partea finală a lucrării, dânsul analizează activitatea societății de lectură a școlii (pp. 293-307), prezintă componența bibliotecii (pp. 277-292), istoricul edificiului școlar (pp. 308-322) și bio-bibliografiile ale fiecărui dascăl al acesteia.

---

⁵ Unul dintre cei mai importanți clerici arădeni, dascăl al instituției prezentate de părintele Vesa, care au avut de suferit în timpul comunismului a fost părintele Ilarion Felea. Pentru mai multe informații cu privire la suferința lui și la principalele aspecte ale biografiei precucerniciei sale, a se vedea și: Ilarion Felea, *Opera vieții mele: ziar personal*, ed. Cristinel Ioja, Ioan Tulcan, Lucian Farcașiu, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2012.

Iuliu-Marius MORARIU

Lucrarea dânsului, o monografie ce se distinge prin densitatea și noutatea informației oferite, cursivitatea stilului, corectitudinea metodei și prin acuratețe, se constituie apodictic între cercetările de seamă dedicate instituțiilor teologice de ieri și de azi, făcând cinste atât regretatului său autor, cât și instituției prezentate, fapt ce ne-a determinat să o semnalăm și recomandăm cititorilor legați într-un fel sau altul de școala teologică arădeană și celor dornici să cunoască în profunzime istorie Bisericii Ortodoxe Române. În mod cert, alături de teza de doctorat⁶ și de celelalte opere ce poartă semnătura lui⁷, ea va contribui la consacrarea lui între numele mari ale istoriografiei eclesiastice arădene și românești totodată, și la perpetuarea memoriei sale în rândul generațiilor următoare.

Iuliu-Marius Morariu

---

⁶ Pavel Vesa, *Episcopia Adadului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006.

⁷ Ca de exemplu: Idem, *Incursiuni în istoriografia eclesiastică arădeană*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2004; Idem, *Episcopii Aradului. 1706-2006*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2007; Idem, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Editura Gueebnerg Univers, Arad, 2008; Idem, *Eparhia Aradului în perioada episcopului Gherasim Raț (1835-1850)*, Editura Mirador, Arad, 2008; Idem, *Un bibliofil din Țara Zarandului: preotul Nicolae Butariu (1843-1890)*, Editura Mirador, Arad, 2010; Idem, *Episcopia Aradului între 1786-1830. De la ultimul episcop sârb la primul episcop român*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2010; *Protopop dr. Gheorghe Ciuhanu (1875-1947)*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2011; Pavel Vesa, Petru M. Ardelean, *Preotul cărturar Nicolae Horga-Popovici (1767-1811) al Seleușului*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2011; Radu Ardelean, Lucian Giura, Pavel Vesa, *Emilian Micu, pelerinul cultural bănățean*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2000; Andrei Șaguna, *Corespondență*, vol.I/1, ed. Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Pavel Vesa, Bogdan Ivanov, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005.